

บทที่ 4

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการดำเนินการศึกษาเรื่องปัญหาและความต้องการของชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี มีขั้นตอนการดำเนินการศึกษาหลักๆ คือ ศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การเลือกพื้นที่ศึกษา การเลือกประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของทำเลที่ตั้งชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี

4.1 ศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เป็นการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัย การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ โดยทฤษฎีและงานวิจัยที่ศึกษา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง ทฤษฎีการเกิดและการขยายตัวของชุมชนแออัด บทบาทหน้าที่และความสำคัญของชุมชนแออัดในเขตเมือง ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด รวมถึงความสัมพันธ์ของชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดินในเขตเมือง

4.2 การเลือกพื้นที่ศึกษา

จากข้อมูลของกองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองชลบุรี รวบรวมข้อมูล ณ เดือนกันยายน พ.ศ. 2544 (เทศบาลเมืองชลบุรี. 2545:8) พบว่ามีชุมชนย่อยที่เทศบาลรับรองในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีทั้งหมด 11 ชุมชน โดยในการจำแนกว่าชุมชนใดเป็นชุมชนแออัดนั้นจะใช้เกณฑ์จากคำนิยาม ชุมชนแออัด ของการเคหะแห่งชาติ ที่ระบุไว้ว่า จำนวนอาคารที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดอย่างน้อยต้องไม่ต่ำกว่า 30 หลังคาเรือนต่อพื้นที่หนึ่งไร่ (การเคหะแห่งชาติ. 2534:2) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากเกณฑ์จะได้ชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีจำนวน 7 ชุมชน คือ ชุมชนไกรเกรียงยุค ชุมชนท่าเรือพลี-ศรีนิคม ชุมชนจิตต์ประสาน ชุมชนหลังวัดต้นสน-วัดเนิน ชุมชนบ่อหลังบ้าน ชุมชนหลังวัดน้อย และชุมชนโพธิ์พิพิธ ดังแสดงในตาราง

ตาราง 4.1 แสดงข้อมูลชุมชนย่อยในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี

ชื่อชุมชน	ชื่อซอย/ที่ตั้ง	ขนาดพื้นที่	ประชากร	จำนวน หลังคาเรือน	การจำแนกชุมชน*
1. ชุมชนท้ายบ้าน 1	ลาดวิถี ถึง ศรีบัญญัติ รัฐผดุง บำรุงเขต เจตนประชา	40 ไร่	765 คน	241	ไม่เป็นชุมชนแออัด
2. ชุมชนท้ายบ้าน 2	ทิมามารค ถึง ภาคมหารรณพ์ จันทร์สถิตย์ พิทยสถาน บ้านลำภู	60 ไร่	745 คน	372	ไม่เป็นชุมชนแออัด
3. ชุมชนไกรเกรียงยุค	ไกรเกรียงยุค กับ ปฐมวัย	6 ไร่	1,250 คน	216	เป็นชุมชนแออัด
4. ชุมชนท่าเรือพลี - ศรีนิคม	ท่าเรือพลี กับ ศรีนิคม	7 ไร่	1,120 คน	453	เป็นชุมชนแออัด
5. ชุมชนเสริมสันติ	เสริมสันติ กับ สุนิวันตร์	15 ไร่	1,650 คน	291	ไม่เป็นชุมชนแออัด
6. ชุมชนราษฎร์ ประสิทธิ์	ราษฎร์ประสิทธิ์ กับ เทพประสาท	4 ไร่	295 คน	112	ไม่เป็นชุมชนแออัด
7. ชุมชนจิตต์ ประสาน	จิตประสงค์ กับ จงประสาน	3 ไร่ 1 งาน	425 คน	138	เป็นชุมชนแออัด
8. ชุมชนหลังวัดต้น สน-วัดเนิน	หลังวัดต้นสน ถึง บริเวณวัดเนิน	4 ไร่	675 คน	370	เป็นชุมชนแออัด
9. ชุมชนบ่อหลังบ้าน	บ่อหลังบ้าน	2 ไร่ 3 งาน	465 คน	126	เป็นชุมชนแออัด
10. ชุมชนหลังวัดน้อย	หลังวัดน้อย	2 ไร่ 1 งาน	189 คน	107	เป็นชุมชนแออัด
11. ชุมชนโพธิ์พิพิธ	เทศบาลสมมติ กับ สองฝั่งถนนโพธิ์พิพิธ	3 ไร่	220 คน	143	เป็นชุมชนแออัด

ที่มา : เทศบาลเมืองชลบุรี, 2545

หมายเหตุ *จำแนกโดยใช้เกณฑ์ของการเคหะแห่งชาติ, 2534

ตาราง 4.2 แสดงลักษณะและการจำแนกกลุ่มของชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี

ลักษณะ	จำนวนชุมชน	ร้อยละ
1. ที่ตั้งของชุมชน		
- ชุมชนแออัดชายทะเล	4	57.14
- ชุมชนแออัดตอนใน	3	42.86
2. ขนาดของชุมชน*		
- ขนาดใหญ่ (150 หลังคาเรือนขึ้นไป)	3	42.86
- ขนาดเล็ก (ไม่เกิน 150 หลังคาเรือน)	4	57.14
รวม	7	100

หมายเหตุ *จำแนกตามเกณฑ์ของ ทศยา เพ็ชรวิฑู, 2544 : 143

ตาราง 4.3 แสดงชื่อชุมชนที่จำแนกกลุ่มของชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี

ชุมชน	ที่ตั้งชุมชน	ขนาดชุมชน
1. ชุมชนไกรเกรียงยุค	ชุมชนแออัดชายทะเล	ใหญ่
2. ชุมชนท่าเรือพลี-ศรีนิคม	ชุมชนแออัดชายทะเล	ใหญ่
3. ชุมชนจิตต์ประสาน	ชุมชนแออัดชายทะเล	เล็ก
4. ชุมชนหลังวัดต้นสน-วัดเนิน	ชุมชนแออัดตอนใน	ใหญ่
5. ชุมชนบ่อหลังบ้าน	ชุมชนแออัดตอนใน	เล็ก
6. ชุมชนหลังวัดน้อย	ชุมชนแออัดตอนใน	เล็ก
7. ชุมชนโพธิ์พิพิธ	ชุมชนแออัดชายทะเล	เล็ก

4.3 การเลือกประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี 7 ชุมชน จำนวน 1,553 หลังคาเรือน

กลุ่มตัวอย่าง การกำหนดขนาดตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มของ Yamane (Yamane, 1973. อ้างใน ญัฐพงศ์ และคณะ, 2545 : 12) ดังนี้

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

n = จำนวนตัวอย่าง หรือขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนหน่วยทั้งหมด หรือขนาดของประชากร(หลังคาเรือน)

e = ค่าความคลาดเคลื่อนซึ่งโดยทั่วไปกำหนดไว้ ณ 0.05

แทนค่า

$$n = \frac{1,553}{1+1,553(0.05)^2} = \frac{1,553}{4.88} = 318.24$$

ในการศึกษาครั้งนี้จะทำการเก็บตัวอย่างทั้งสิ้น 320 หลังคาเรือน แยกรายชุมชนดังแสดงในตาราง

ตาราง 4.4 แสดงรายชื่อชุมชนแออัด หลังคาเรือน และจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ลำดับที่	ชุมชน	จำนวนหลังคาเรือน	หลังคาเรือนตัวอย่าง
1	ชุมชนไกรเกรียงยุค	216	45
2	ชุมชนท่าเรือพลี - ศรีนิคม	453	94
3	ชุมชนจิตต์ประสาน	138	28
4	ชุมชนหลังวัดต้นสน-วัดเนิน	370	76
5	ชุมชนบ่อหลังบ้าน	126	26
6	ชุมชนหลังวัดน้อย	107	22
7	ชุมชนโพธิ์พิพิธ	143	29
รวม		1,553	320

การสุ่มตัวอย่างหลังคาเรือนเพื่อทำการสอบถาม ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยการเข้าไปเก็บแบบสอบถามในบ้านของประชากรในพื้นที่ศึกษา หลังคาเรือนละ 1 ชุด ซึ่งจะสอบถามหัวหน้าครอบครัวหรือผู้ที่มีอาวุโสมากที่สุดในบ้านแต่ละหลัง ก่อน ในกรณีที่หัวหน้าครอบครัวไม่อยู่บ้าน ก็จะทำการสอบถามบุคคลที่อยู่ในบ้านในขณะนั้น ซึ่งกำหนดคร่าวๆว่าอย่างน้อยควรเป็นบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปหรือจะต้องเป็นบุคคลที่มีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะสามารถตอบแบบสอบถามได้ โดยในแต่ละชุมชนจะแบ่งเก็บเป็นส่วนๆได้แก่ ช่วงตอนต้นชุมชน ช่วงกลางชุมชน และตอนโนของชุมชน เพื่อการกระจายของข้อมูลให้มากที่สุด

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

- ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามและจากการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างในด้านต่างๆตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ประกอบด้วยคำถามปลายปิด และคำถามปลายเปิด สำหรับการแสดงความคิดเห็น

- การสำรวจข้อมูลในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ การใช้ที่ดินในปัจจุบันของเทศบาลเมืองชลบุรี ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ สิ่งสาธารณูปโภค สภาพความเป็นอยู่ และการใช้พื้นที่ เพื่อนำข้อมูลมาเสริมในแผนที่และเสริมข้อมูลด้านอื่นๆ

- ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องคือ นักพัฒนาชุมชน และเจ้าหน้าที่ของกองสวัสดิการสังคม เจ้าหน้าที่กองช่างสุขาภิบาล เทศบาลเมืองชลบุรี และเจ้าหน้าที่ผังเมืองชลบุรีจังหวัดชลบุรี ในด้านการปฏิบัติงานรวมถึงปัญหาในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และปัญหาของหน่วยงานในด้านการปรับปรุงชุมชน

4.4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

ได้แก่ แผนที่ชุมชนแออัด แผนที่เทศบาลเมืองชลบุรี แผนที่การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี และภาพถ่ายทางอากาศ

-แผนที่การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี มาตรฐาน 1:4,000 ปี พ.ศ. 2543 ของสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดชลบุรี กรมการผังเมือง และจากการสำรวจเพิ่มเติม

-แผนที่แสดงที่ตั้งของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี ของกองช่างสุขาภิบาลสำนักงานเทศบาลเมืองชลบุรี

-ภาพถ่ายทางอากาศ บริเวณเทศบาลเมืองชลบุรี มาตรฐาน 1: 4,000 ปี พ.ศ. 2544 ของกรมแผนที่ทหาร

-แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขตบริเวณชุมชนชายทะเล มาตรฐาน 1: 4,000 จากงานวิจัยของดุษฎี บวรเกียรติกุล (2539 : 144)

และข้อมูลจากเอกสาร บทความ หนังสือ สิ่งพิมพ์ สถิติข้อมูลต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจาก

-กองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองชลบุรี

-กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลเมืองชลบุรี

-งานทะเบียนราษฎร สำนักทะเบียนท้องถิ่น เทศบาลเมืองชลบุรี

-สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดชลบุรี

- หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศูนย์ข้อมูลภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา
- ศูนย์ภูมิภาคเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- ห้องสมุด สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สำนักงานที่ดิน จังหวัดชลบุรี

4.4.3 การดำเนินการเก็บแบบสอบถาม

ก่อนทำการออกแบบแบบสอบถาม ได้ทำการทดลองเก็บแบบสอบถาม Pre-test จำนวนร้อยละ 10 หรือจำนวน 32 ชุด จากแบบสอบถามที่จะเก็บจริงทั้งหมด 320 ชุด เฉลี่ยทุกชุมชน แบ่งตามอัตราส่วนมาก-น้อยของจำนวนหลังคาเรือนในแต่ละชุมชน เพื่อให้ทราบถึงข้อดีและข้อเสียของคำถาม จากนั้นนำมาแก้ไขร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้ในการออกแบบแบบสอบถามที่สมบูรณ์ต่อไป โดยแบบสอบถามที่ใช้เก็บจริงมีทั้งหมด 8 หน้า รวม 41 ข้อ

เมื่อได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้ว ได้ทำหนังสือถึงนายกเทศมนตรีเพื่อขออนุญาตเข้าไปเก็บแบบสอบถามในพื้นที่ เพื่อที่ทางเทศบาลจะได้ดำเนินการแจ้งให้ทางผู้นำในแต่ละชุมชนได้ทราบ จากนั้นได้เริ่มเก็บแบบสอบถามในพื้นที่จริง ใช้การเก็บโดยการสุ่มตัวอย่างหลังคาเรือนเพื่อทำการสอบถามหลังคาเรือนละ 1 ชุด ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยการเข้าไปเก็บแบบสอบถามในบ้านของประชากรในพื้นที่ศึกษา ซึ่งจะสอบถามหัวหน้าครอบครัวหรือผู้ที่มีอาวุโสมากที่สุดในบ้านแต่ละหลังก่อน ในกรณีที่หัวหน้าครอบครัวไม่อยู่บ้าน ก็จะทำการสอบถามบุคคลที่อยู่ในบ้านในขณะนั้น ซึ่งกำหนดคร่าวๆว่าอย่างน้อยควรเป็นบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปหรือจะต้องเป็นบุคคลที่มีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะสามารถตอบแบบสอบถามได้ โดยในแต่ละชุมชนจะแบ่งเก็บเป็นส่วนๆ ได้แก่ ช่วงตอนต้นชุมชน ช่วงกลางชุมชน และตอนในของชุมชน เพื่อการกระจายของข้อมูลให้มากที่สุด เนื่องจากชุมชนบางแห่งมีลักษณะเป็นแนวยาวลงไปทะเล ทำให้ต้องมีการเก็บแบ่งเป็นช่วงๆ

ในการเก็บแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ทำการเก็บแบบสอบถามด้วยตัวเองร้อยละ 40 หรือประมาณ 128 ชุด ในส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 60 หรือประมาณ 192 ชุด ได้ดำเนินการว่าจ้างให้นักศึกษาจากภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 5 คน และ คนในชุมชนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตร และในระดับอนุปริญญา เป็นผู้เก็บแบบสอบถามในส่วนที่เหลือ โดยดำเนินการเก็บแบบสอบถามตั้งแต่ช่วงเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2546 จนถึงประมาณ เดือนกันยายน พ.ศ. 2546 ซึ่งการเก็บได้เก็บแบบสอบถามรวม 340 ชุด และทำการคัดเฉพาะแบบสอบถามที่สมบูรณ์ตามจำนวนที่ต้องการคือ 320 ชุด

หลังจากเก็บแบบสอบถามครบแล้ว จึงได้ดำเนินการป้อนข้อมูลลงในโปรแกรม SPSS for Window 11.5 เพื่อเตรียมวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ และเปรียบเทียบปัญหาและความต้องการในแต่ละกลุ่มชุมชนในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในส่วนที่แสดงถึงปัญหาและความต้องการ รวมถึงระดับความรุนแรงของปัญหาและความต้องการนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามจะให้ค่า Rating เพื่อบ่งบอกถึงระดับความรุนแรงของปัญหาและความต้องการในประเด็นนั้นๆ โดยมีความหมาย ดังนี้ ถ้าให้ค่าเป็น 1 หมายถึง มีปัญหาหรือความต้องการน้อย ถ้าให้ค่าเป็น 2 หมายถึง มีปัญหาหรือความต้องการปานกลาง ถ้าให้ค่าเป็น 3 จะหมายถึง มีปัญหาหรือความต้องการมาก และถ้าให้ค่าเป็น 0 จะหมายถึง ไม่มีปัญหาหรือความต้องการ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2534 : 8-11)

4.4.4 การดำเนินการจัดทำแผนที่เพื่อเตรียมไว้ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

นำเข้าแผนที่การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี และแผนที่แสดงที่ตั้งของชุมชนแออัด รวมถึงข้อมูลที่สำรวจเพิ่มเติมที่ได้เพิ่มมาจากภาพถ่ายทางอากาศ โดยการ ดิจิไทซ์ (digitize) ข้อมูลแผนที่ด้วยโปรแกรม ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ Arc/Info และนำแผนที่มาวางซ้อน (overlay) จากนั้นทำการป้อนข้อมูลลงจุดที่ตั้งที่ทำงานของคนในชุมชน โดยใช้โปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์ Arcview 3.1 เพื่อเตรียมข้อมูลไว้ใช้ในขั้นตอนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางพื้นที่ของทำเลที่ตั้งกับการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี ซึ่งในขั้นตอนนี้ใช้เวลาดำเนินการประมาณ 3 เดือน

4.4.5 อุปสรรคในการรวบรวมข้อมูลและเก็บแบบสอบถาม

อุปสรรคในการรวบรวมข้อมูลและเก็บแบบสอบถามก็คือ การเก็บแบบสอบถามในช่วงเวลากลางวันในวันที่ไม่ใช่วันหยุดเป็นไปได้ยาก เนื่องจากชาวชุมชนต้องออกไปทำงาน ซึ่งแก้ไขด้วยการสอบถามในบ้านหลังที่มีแม่บ้านหรือผู้สูงอายุอยู่ และช่วงเวลาเย็นถึงค่ำในวันธรรมดา หรือดำเนินการเก็บแบบสอบถามในวันเสาร์ อาทิตย์แทน และในบางครั้งต้องใช้เวลามากขึ้นในการอธิบายเหตุผลในการทำวิจัย เนื่องจากชาวชุมชนบางคนกลัวผลกระทบที่จะเกิดตามมา

4.5 การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้จากแบบสอบถามประชากรกลุ่มตัวอย่างชุมชนแออัดในพื้นที่ศึกษาทั้งหมด 7 ชุมชน ทำการเก็บแบบสอบถามทั้งหมด 320 ชุด จากหลังคาเรือนตัวอย่าง 320 หลังคาเรือน จากหลังคาเรือนทั้งหมดในพื้นที่ศึกษา 1,553 หลังคาเรือน

ในการวิเคราะห์ปัญหา แบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ ปัญหาด้านกายภาพ ได้แก่ ปัญหาน้ำคร่ำ น้ำเสีย ยุงชุม ทางเข้าหรือถนนในชุมชน โครงสร้างที่อยู่อาศัย มลพิษจากโรงงาน ท่อและคลองระบายน้ำ ขยะมูลฝอย ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ปัญหาด้านรายได้ อาชีพ สถานฝึกอาชีพ แหล่งกั๊ยืมเงิน หนี้สิน ค่าใช้จ่ายในครอบครัว เป็นต้น ปัญหาด้านสังคม ได้แก่ ปัญหาวัยรุ่น การพนัน ลักเล็กขโมยน้อย การครอบครองที่ดิน การไล่ที่ การเวนคืน เด็กเร่ร่อน อาชญากรรม อักคิภัย และการทะเลาะวิวาท เป็นต้น

จากนั้นทำการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม SPSS for Window 11.5 สถิติที่ใช้ ได้แก่ T-Test ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และนำเสนอข้อมูลในรูปตาราง โดยในการวิเคราะห์จะระบุปัญหาโดยรวมของชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี แล้วเจาะลึกถึงปัญหาในแต่ละชุมชน และจะพิจารณาปัญหาโดยจำแนกตามทำเลที่ตั้งชุมชน และจำแนกตามขนาดของชุมชน

ในการจำแนกกลุ่มชุมชนแออัดนั้นจะจำแนกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มชุมชนที่จำแนกตามทำเลที่ตั้ง (ได้แก่ ชุมชนแออัดชายทะเล และชุมชนแออัดตอนใน) และจำแนกตามขนาดของชุมชน (ได้แก่ ชุมชนขนาดเล็กและชุมชนขนาดใหญ่) ส่วนการจำแนกกลุ่มชุมชนแบบอื่นๆ เช่น กรณีจำแนกตามอายุชุมชนนั้น จะพบว่าคล้ายกับการจำแนกกลุ่มชุมชนตามทำเลที่ตั้ง เนื่องจากชุมชนเก่าแก่ก็จะจะเป็นกลุ่มเดียวกับชุมชนชายทะเล ส่วนชุมชนใหม่ก็จะคล้ายๆกับชุมชนตอนในนั่นเอง และถ้าจะแบ่งกลุ่มชุมชนแออัดตามกรรมสิทธิ์การครอบครองที่ดิน ก็พบว่าไม่สามารถแบ่งได้ชัดเจน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นที่ดินของวัดและหน่วยงานราชการ ซึ่งจะเป็นไปในรูปแบบการให้นายทุนหรือผู้มีอิทธิพลเช่าในระยะยาว จากนั้นจะมีการแบ่งย่อยให้ชาวชุมชนแออัดเช่าเป็นรายย่อยต่อไป ดังนั้นการจำแนกกลุ่มชุมชนแออัดเพื่อใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบนั้น จึงใช้การแบ่งกลุ่มชุมชนแออัดเพียง 2 กลุ่มเท่านั้นคือกลุ่มที่จำแนกตามทำเลที่ตั้ง และกลุ่มที่จำแนกตามขนาดของชุมชน

โดยจะเปรียบเทียบปัญหาในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของกลุ่มชุมชนแออัดที่แบ่งตามทำเลที่ตั้งได้แก่ชุมชนชายทะเล และชุมชนตอนใน และแบ่งตามขนาดชุมชน ได้แก่ชุมชนแออัดขนาดใหญ่ (150 หลังคาเรือนขึ้นไป) และชุมชนขนาดเล็ก (ไม่เกิน 150 หลังคาเรือน) (ทัตยา เพ็ชรภู, 2544 :143) เพื่อทดสอบแนวเหตุผลที่ว่าชุมชนแออัดที่มีทำเลที่ตั้ง และขนาดของชุมชนแตกต่างกันจะมีปัญหาที่ต่างกัน โดยใช้การทดสอบ T-Test ในโปรแกรม SPSS for Window 11.5 ซึ่งเป็นการทดสอบผลต่างระหว่างค่าเฉลี่ย 2 ประชากร (μ_1 , μ_2) โดยเป็นการทดสอบแบบ 2 ด้าน ดังนี้

$$H_0 : \mu_1 = \mu_2$$

$$H_1 : \mu_1 \neq \mu_2$$

โดย

H_0 เป็นสมมติฐานว่าง (Null Hypothesis)

H_1 เป็นสมมติฐานแย้ง (Alternative Hypothesis)

ในการปฏิเสธ $H_0 : \mu_1 = \mu_2$ จะใช้ผลลัพธ์ที่ได้จากโปรแกรม SPSS ซึ่งพิจารณาจากค่า Sig. (2 – tailed) จากผลลัพธ์ของ SPSS โดยจะปฏิเสธ H_0 ถ้าค่า Sig. (2 – tailed) น้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนด

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในส่วนที่แสดงถึงปัญหา และระดับความรุนแรงของปัญหานั้น ผู้ตอบแบบสอบถามจะให้ค่า Rating เพื่อบ่งบอกถึงระดับความรุนแรงของปัญหานั้นๆ โดยมีความหมาย ดังนี้ ถ้าให้ค่าเป็น 1 หมายถึง มีปัญหาน้อย ถ้าให้ค่าเป็น 2 หมายถึง มีปัญหาปานกลาง ถ้าให้ค่าเป็น 3 จะหมายถึง มีปัญหามาก และถ้าให้ค่าเป็น 0 จะหมายถึง ไม่มีปัญหา

และการวิเคราะห์ความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด โดยแบ่งความต้องการเป็น 3 ด้านเช่นเดียวกับการศึกษาปัญหา ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม SPSS สถิติที่ใช้ ได้แก่ T-Test ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตาราง ในการวิเคราะห์จะระบุความต้องการโดยรวมของชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี แล้วเจาะลึกถึงความต้องการในแต่ละชุมชน และจะพิจารณาความต้องการโดยจำแนกตามทำเลที่ตั้งชุมชน และจำแนกตามขนาดของชุมชน

โดยจะเปรียบเทียบความต้องการในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของกลุ่มชุมชนแออัดที่แบ่งตามทำเลที่ตั้งได้แก่ชุมชนชายทะเล และชุมชนตอนใน และแบ่งตามขนาดชุมชน ได้แก่ชุมชนแออัดขนาดใหญ่ และชุมชนขนาดเล็ก เพื่อทดสอบแนวเหตุผลที่ว่าชุมชนแออัดที่มีทำเลที่ตั้ง และขนาดของชุมชนแตกต่างกัน จะมีความต้องการที่ต่างกัน โดยใช้การทดสอบ T-Test ในโปรแกรม SPSS for Window 11.5 ซึ่งเป็นการทดสอบผลต่างระหว่างค่าเฉลี่ย 2 ประชากร (μ_1, μ_2) โดยเป็นการทดสอบแบบ 2 ด้าน ดังนี้

$$H_0 : \mu_1 = \mu_2$$

$$H_1 : \mu_1 \neq \mu_2$$

โดย

H_0 เป็นสมมติฐานว่าง (Null Hypothesis)

H_1 เป็นสมมติฐานแย้ง (Alternative Hypothesis)

ในการปฏิเสธ $H_0 : \mu_1 = \mu_2$ จะใช้ผลลัพธ์ที่ได้จากโปรแกรม SPSS ซึ่งพิจารณาจากค่า Sig. (2 – tailed) จากผลลัพธ์ของ SPSS โดยจะปฏิเสธ H_0 ถ้าค่า Sig. (2 – tailed) น้อยกว่าระดับนัยสำคัญที่กำหนด

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในส่วนที่แสดงถึงความต้องการ และระดับความต้องการนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามจะให้ค่า Rating เพื่อบ่งบอกถึงระดับความต้องการในประเด็นนั้นๆ โดยมีความหมาย ดังนี้ ถ้าให้ค่าเป็น 1 หมายถึง มีความต้องการน้อย ถ้าให้ค่าเป็น 2 หมายถึง มีความต้องการปานกลาง ถ้าให้ค่าเป็น 3 จะหมายถึง มีความต้องการมาก และถ้าให้ค่าเป็น 0 จะหมายถึง ไม่มีปัญหา

4.6 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของทำเลที่ตั้งชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี

ความสัมพันธ์ทางพื้นที่ของทำเลที่ตั้งชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดิน ในที่นี้จะดูจากกิจกรรมการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชนคิดว่าใช้เวลากับการทำกิจกรรมนั้นมากที่สุดในแต่ละวัน ว่ากิจกรรมในชีวิตประจำวันที่ทำมากที่สุดนั้นจะสัมพันธ์หรือเกี่ยวพันอยู่กับพื้นที่ที่เป็นการใช้ที่ดินประเภทใด ซึ่งจากการสอบถาม พบว่า คนส่วนใหญ่จะใช้เวลาในการดำเนินชีวิตไปกับการทำงานมากที่สุดในแต่ละวัน

โดยจากแบบสอบถาม ถึงเหตุผลที่คนในชุมชนคิดว่าเป็นข้อดีหรือข้อได้เปรียบของการเลือกมาอยู่ในชุมชนแห่งนั้นๆ 3 อันดับแรก พบว่า คนในชุมชนแออัดส่วนใหญ่ ร้อยละ 41.33 คิดว่าอยู่ใกล้ที่ทำงาน รองลงมาได้แก่ การอยู่ใกล้ตลาดหรือศูนย์การค้า ร้อยละ 24.11 อันดับสามได้แก่ ค่าเช่าหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ ร้อยละ 11.92

ดังนั้นในการหาความสัมพันธ์ทางพื้นที่ของทำเลที่ตั้งชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดิน ในที่นี้จะดูจาก “ที่ตั้งที่ทำงาน” ของคนในชุมชน เป็นตัวแทนในการหาความสัมพันธ์ทางพื้นที่ของทำเลที่ตั้งกับการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี โดยมีขั้นตอนดังนี้

นำเข้าแผนที่การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี และแผนที่แสดงที่ตั้งของชุมชนแออัด รวมถึงข้อมูลที่สำรวจเพิ่มเติมที่ได้เพิ่มมาจากภาพถ่ายทางอากาศ โดยการดิจิทัล (digitize) ข้อมูลแผนที่ด้วยโปรแกรม ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ Arc/Info และนำแผนที่มาวางซ้อน (overlay) จากนั้นทำการป้อนข้อมูลลงจุดที่ตั้งที่ทำงานของคนในชุมชน โดยใช้โปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์ Arcview 3.1 และสถิติร้อยละ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ร่วมกับข้อมูลจากแบบสอบถามในด้านลักษณะประชากรและสังคม เศรษฐกิจ และกายภาพ เพื่อพิจารณาว่าการทำงานของชุมชนแออัดนั้นทำงานอยู่ในพื้นที่การใช้ที่ดินประเภทใดมากที่สุด โดยจากที่กล่าวมาแล้วว่า ในที่นี้จะใช้ “ที่ตั้งที่ทำงาน” ของคนในชุมชน เป็นตัวแทนในการหาความสัมพันธ์

ทางพื้นที่ของทำเลที่ตั้งกับการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี ซึ่งก็จะได้ผลการวิเคราะห์เพื่อ
พิสูจน์แนวเหตุผลที่ว่าชุมชนแออัดก็มีความสัมพันธ์ทางพื้นที่กับการใช้ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรม

โดยการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ทางพื้นที่ของทำเลที่ตั้งชุมชนแออัดกับการใช้ที่ดินจะ
แบ่งกลุ่มชุมชนแออัดตามทำเลที่ตั้ง ได้แก่ ชุมชนแออัดกลุ่มตอนใน และชุมชนแออัดกลุ่มชายทะเล
รวมถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในภาพรวมทั้งหมดด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย